Dwór w Witowicach

Zabytkowy dwór i zniszczony zamek

„Witowice Dolne Brezów były bardziej sąsiedztwem Łososiny, myśmy tam jednak też bywali. Stara pani Marynusia Breza była z domu Żabianka, rodzona ciotka mojego męża. Jej syn pułkownik Breza był wielkim heraldykiem, a jego siostra Dzidzia wielką dziwaczką. Dwór był pełen psów, kotów, węży i innych stworzeń, całe towarzystwo jednak było bardzo miłe i inteligentne.”

Tak o dworze w Witowicach Dolnych i jego właścicielach pisała w swoich wspomnieniach (opublikowane w „Zeszytach Wojnickich - T.10 Z.3; 2001; str. 27-36) Anna z Dunikowskich Żaba Kaznowiecka (1914-1999), córka ostatniego właściciela Stróż koło Wojnicza i Łososiny Dolnej. Dwór, „pełen psów, kotów, węży i innych stworzeń” (jakich, to możemy sobie tylko wyobrazić, zwłaszcza że najstarsi mieszkańcy wciąż mówią o barwnym życiu w witowickim dworze), wzniesiony w I poł. XIX w., nadal w Witowicach Dolnych stoi. Znajduje się w rękach prywatnych i nie jest udostępniany turystom, jednak warto mu się przyjrzeć chociażby z daleka.

Zniszczony „Wierzynek”, czyli trochę historii

Witowice Dolne powstały w pierwszej połowie XIV w. Nazwa miejscowości, pisana pierwotnie przez dwa „t”, pochodzi prawdopodobnie od pierwszego osadnika imieniem Witt (więcej o historii Witowic w zakładce miejscowości). Pierwsza wzmianka o siedzibie pańskiej w Witowicach pochodzi natomiast z 1627 r., kiedy połowa tamtejszych dóbr znajdowała się w rękach potężnego rodu Gabańskich z Gabonia koło Gołkowic (dziś. gmina Stary Sącz).

Gabańscy używali kilku nazwisk. Nazywali się Mirkami, Łososińskimi, Robkowskimi, Strońskimi, Zagórskimi, najczęściej zaś Wiernkami. Jednym z nich był Jan Wiernek, chorąży Jana Zamoyskiego, który walczył przeciw Turkom w bitwie pod Chocimiem jako dowódca przedniej straży (zmarł w 1638 r., a jego marmurowe epitafium znajduje się w kościele w Tropiu). I ten właśnie Wiernek, w 1627 r. wzniósł w Witowicach zamek – dwór obronny, który przetrwał w stanie mieszkalnym do 1818 r., a w 1822 r. został rozebrany. Właścicielem był wówczas baron Kazimierz Gostkowski. Pozostały po zamku kamień wykorzystano do budowy gorzelni.

W XIX w. właścicielami dóbr witowickich byli kolejno Gostkowscy, Dąbczańscy i Piłatowscy. Ci ostatni gospodarowali tu do maja 1892 r., kiedy to sprzedali majątek hrabiemu Fryderykowi Augustowi Brezie. Urodzony w Niemczech hrabia przybył do Witowic ze Zbylitowskiej Góry, rodzinnego majątku swojej żony, Marii z Żabów. Był posłem do Rady Państwa, prezesem Sądeckiego Okręgu Towarzystwa Rolniczego, pierwszym prezesem Oddziału Sądeckiego Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Jego syn Edward Fryderyk – wspominany przez Annę z Dunikowskich Kaznowiecką jako „wielki heraldyk” – gospodarował w majątku do 1939 r. Był miłośnikiem historii i sztuki, kolekcjonerem dawnej broni i

kustoszem rodzinnego muzeum, ale przede wszystkim wojskowym. W stopniu majora służył w 8 pułku Wojska Polskiego, następnie zaangażował się w działalność konspiracyjną w ZWZ-AK, za co został aresztowany. Zginął w Oświęcimiu w 1943 r.

Po wojnie, na podstawie dekretu o reformie rolnej, witowicki majątek przeszedł na własność skarbu państwa i został rozparcelowany. Część areału przeznaczona została pod zalew czchowski, we dworze do 1974 r. gospodarowała Spółdzielnia „Las". Następnie w budynku mieściły się kolejno Prezydium GRN, Szkoła Rolnicza, sklep oraz Spółdzielcze Gospodarstwo Ogrodnicze – późniejsza Spółdzielnia Rolno-Produkcyjna. Starania spadkobierców Brezów o odzyskanie dworu zakończyły się sukcesem w 1994 r. Wkrótce potem majątek został sprzedany i obecnie znajduje się w rękach prywatnych.

Architektura

Witowicki dwór to budowla klasycystyczna, parterowa, wzniesiona na planie prostokąta z kamienia i cegły. Dwa skrzydła od południowej strony budynku wyznaczają wewnętrzny dziedziniec który z czasem został adaptowany na oszklone, osłonięte dachem patio.

Głównym akcentem fasady frontowej budynku jest portyk o czterech doryckich kolumnach, zwieńczony półkolistym szczytem, flankowanym po bokach gazonami. Szczyt i architraw posiadają dekorację z motywami geometrycznymi i pasami lambrekinowymi. Elewacja południowa części frontowej posiada od strony dziedzińca podcień wsparty na dwóch kolumienkach. W częściach południowych skrzydeł znajdują się stare sklepienia kolebkowe z lunetami.

W skład założenia dworsko-parkowego wchodziły także zabudowania dawnego folwarku (stodoła i obora) z przełomu XIX i XX w., które zostały w późniejszych latach przebudowane, oraz park z zabytkowym drzewostanem.

Jak trafić?

Zespół dworsko-parkowy znajduje się w odległości ok. 1 km od zjazdu w kierunku Witowic z drogi krajowej nr 75 (Kraków-Nowy Sącz). W Witowicach Dolnych należy skręcić w prawo, w boczną drogę prowadzącą do Rożnowa. Dwór znajduje się w południowej części miejscowości, w pobliżu boiska sportowego.